

JAUNUOLIŲ, IŠĖJUSIŲ IŠ BENDRUOMENINIŲ VAIKŲ GLOBOS NAMŲ, PATIRTYS GYVENANT SAVARANKIŠKAI

Akvilė Virbalienė, Laura Šimkevičiūtė

Klaipėdos valstybinė kolegija

Anotacija. Straipsnyje atskleidžiama, kad iš bendruomeninių vaikų globos namų išėję ir savarankiškai gyvenantys jaunuoliai išgyvena ir teigiamas, ir neigiamas patirtis. Kai kuriems savarankiškas gyvenimas yra laukiamas ir sėkmingas gyvenimo laikotarpis, o kitiems – sunkus etapas psichologiniais, socialiniais ar kitais aspektais. Visgi, šia tema trūksta tyrimų, kurie analizuotų jaunuolių, išėjusių iš bendruomeninių vaikų globos namų, patirtis gyvenant savarankiškai. Straipsnyje aptariama, kad savarankiško gyvenimo pradžioje jaunuoliai patiria nemažai sunkumų: nepasitiki savimi, bijo savarankiško gyvenimo ir asmenų, kurių nepažįsta, taip pat dažnai nusistato prieš save ir prieš juos supantį pasaulį, neturi motyvacijos. Tyrime taip pat nustatyta, kad svarbūs pagalbos šaltiniai savarankiško gyvenimo pradžioje yra bendruomeninių vaikų globos namų darbuotojų palaikymas ir pagalbos teikimas, artimųjų teikiama socialinė parama, draugų palaikymas ir buvimas šalia, kitų įstaigų teikiama pagalba. Tyrimas padėjo nustatyti, kad savarankiško gyvenimo pradžioje jaunuoliai patiria psichinės sveikatos, elgesio, išsilavinimo, finansų, būsto, emocinio, psichologinio, materialinio palaikymo ir paramos trūkumą. Dėl paramos trūkumo jaunuoliai nepasitiki ne tik savimi, tačiau ir turimais įgūdžiais, jaučia nepilnavertiškumą ir neužtikrintumą jausmus. Tenka patirti nerimą ir baimę dėl ateities ir savarankiško gyvenimo. Išėjusiems iš bendruomeninių vaikų globos namų jaunuoliams svarbi socialinė parama iš artimųjų, įstaigų ar draugų, nes tai suteikia drąsos ir motyvacijos veikti dėl išsikeltų tikslų, palaiko gerą savijautą, stiprina socialinį tinklą, mažina socialinės atskirties riziką, užkerta kelią įvairioms priklausomybėms ar psichinės sveikatos ligoms. Tai užtikrina kokybiškesnę gyvenimą įvairiose srityse: išsilavinimo, karjeros, būsto, finansų ar pan. Vienas iš svarbiausių savarankiško gyvenimo aspektų, užtikrinančių sėkmingą integraciją visuomenėje, yra savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymas. Įgyti savarankiško gyvenimo įgūdžiai jaunuoliams padeda įveikti kylančius sunkumus, sukuria naujas galimybes, jaunuoliai jaučiasi labiau pasitikintys savimi įvairiose gyvenimo srityse: siekiant išsilavinimo, ieškant darbo, įgyjant būstą, palaikant socialinius ryšius, tvarkantis kasdieniniame gyvenime.

Reikšminiai žodžiai: jaunuoliai, išėję iš bendruomeninių vaikų globos namų, bendruomeniniai vaikų globos namai, savarankiškas gyvenimas, patirtis

Įvadas

Temos aktualumas. Lietuvoje, pagal Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymą „Dėl perėjimo nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų neįgaliesiems ir likusiems be tėvų globos vaikams 2014–2020 metų veiksmų planą“ (2014), sėkmingai įvykdyta institucinės globos namų pertvarka. Be tėvų globos likę vaikai, kurie šeimoje patyrė nepriežiūrą, smurtą, tėvų priklausomybes ar panašaus pobūdžio socialinės rizikos atvejus, šiuo metu yra tinkamai prižiūrimi bendruomeniniuose vaikų globos namuose. Juose yra sukuriama namams artimiausia aplinka: mokomasi daugiau savarankiškumo kasdieniais ir ateities perspektyvos aspektais, atsakomybės, pasirinkimų, pasekmių ir laisvės suvokimo. Taip pat teikiamos bendruomeninės paslaugos, kuriomis numatoma teikti kokybiškas socialinės, sveikatos priežiūros, švietimo ir kt. paslaugas, vaiko priežiūrą ir augimą šeimos aplinkoje, skatinant savarankiškumą, socialinį įtraukimą bei visapusišką dalyvavimą bendruomenės veikloje. Didelis dėmesys skiriamas kiekvieno vaiko individualiems poreikiams bei galimybėms. Bendruomeniniai vaikų globos namai suteikia ugdytiniams pagalbą, dėl kurios jie gali jaustis priimti, labiau suprasti, pilnavertiški ir

mylimi. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos 2021 metų duomenimis nustatyta, kad Lietuvoje veiklą vykdo 130 bendruomeninių vaikų globos namų, kuriuose yra globojami 676 vaikai. Tai rodo, kad laikui bėgant atsiras vis daugiau bendruomeninius vaikų globos namus paliekančių jaunuolių su įvairiomis patirtimis, kurie susiduria su skirtinga aplinka tiek bendruomeniniuose vaikų globos namuose, tiek išėję iš jų ir pradėję savarankišką gyvenimą.

Gudžinskienė ir kt. (2017) teigia, kad bendruomeniniuose vaikų globos namuose didelis dėmesys skiriamas vaikų paruošimui savarankiškam gyvenimui, bet, visgi, sulaukus pilnametystės, jaunuoliams tenka atsidurti akistatoje su įvairiomis gyvenimiškomis problemomis: būsto paieška, karjera ar įsitvirtinimu bendruomenėje, pasitelkiant turimus socialinius įgūdžius.

Tyrimo problema. Socialinio darbo tematikos moksliniuose straipsniuose aptinkama nemažai tyrimų, kuriuose nagrinėjama socialinių darbuotojų ir ugdytinių patirtis. Ugdymo sistemų ir globos namų tinkamų sąlygų užtikrinimą, ugdytinius rengiant savarankiškam gyvenimui, analizavo Samašonok (2013), socialinių darbuotojų patirtis, susiduriant su auklėtinių paruošimu savarankiškam gyvenimui, atskleidė Gudžinskienė ir kt. (2017), Ilgūnė-Martinėlienė ir Malachovska (2021). Savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymą ir svarbą

globos sistemos ugdytiniams analizavo Toliušytė, Plaušinitienė (2015), Gudžinskienė ir Raudeliūnaitė (2022). Roca (2019) nustatė teigiamą jaunuolių patirtį išėjus iš globos įstaigos, Häggman-Laitila ir kt. (2019), Bubnys ir Jasevičienė (2013) išanalizavo kylančius iššūkius jaunuoliams, paliekant globos namus. Raudeliūnaitė ir Gudžinskienė (2022) atskleidė vaikų savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymąsi bendruomeniniuose vaikų globos namuose, Lee, Duerr Berrick (2014), Gypen ir kt. (2017), Barnett (2020) analizavo jaunuolių, paliekančių globos įstaigą, pilnametystės patirtis. Savarankiško gyvenimo pradžioje kylančias psichinės sveikatos ir elgesio problemas analizavo Baidawi ir kt. (2014), Sanders (2020). Nemažai užsienio autorių nagrinėjo socialines ir psichologines problemas, su kuriomis susiduria jaunuoliai savarankiško gyvenimo pradžioje (Sulimani-Aidan, 2014; Glynn, 2021; Lalonde ir kt., 2021; Rosenberg ir Kim, 2018; Liu ir kt., 2022; Strahl ir kt., 2020). Pastebima, kad jaunuolius ruošiant savarankiškam gyvenimui susiduriama su finansinių, kitų materialinių išteklių, norint įvykdyti visas numatytas veiklas, stoka. Taip pat iškyla nemažai problemų dėl skurdžiai teikiamos informacijos apie savarankišką gyvenimą, realių teigiamų savarankiško gyvenimo pavyzdžių bei įstaigų ugdomosios sistemos spragų, jaunuolių praeities traumų. Dalis autorių išskiria tai, kad jaunuoliai savarankiško gyvenimo pradžioje susiduria su problemomis tokiose srityse kaip: išsilavinimas, darbo paieška, pastovūs finansai, būstas, socialiniai ryšiai, psichinės sveikatos problemos ar pan. Taigi, norint sužinoti, kokios jaunuolių, išėjusių iš globos namų, patirtys pradedant gyventi savarankiškai, keliami šie tyrimo klausimai: 1) su kokiais iššūkiiais susiduria jaunuoliai, išėję iš bendruomeninių vaikų globos namų, 2) kokia pagalba svarbi jaunuoliams, savarankiško gyvenimo pradžioje, 3) kaip jaunuoliai pritaiko savarankiško gyvenimo įgūdžius, įgytus bendruomeniniuose vaikų globos namuose, gyvenant savarankiškai?

Tyrimo objektas: jaunuolių, išėjusių iš bendruomeninių vaikų globos namų, patirtys gyvenant savarankiškai.

Tyrimo tikslas: atskleisti jaunuolių, išėjusių iš bendruomeninių vaikų globos namų, patirtis, gyvenant savarankiškai.

Tyrimo metodai:

1. Mokslinės literatūros analizė;
2. Kokybinė turinio (*content*) analizė.

Tyrimo metodai

Duomenų rinkimo metodai – pasirinktas kokybinis tyrimo metodas, naudojant pusiau

struktūruotą interviu metodą. Pusiau struktūruoto klausimyno struktūra yra lanksti, reaguojanti į realų interviu procesą, pagal kurį gali keistis užduodamų klausimų formuluotės, eiga ar tvarka, papildomi klausimai ir pan. (Gaižauskienė ir Valavičienė, 2016). Kokybinio interviu proceso pagrindinis siekis yra gauti duomenų, kurie atitiktų kokybinio tyrimo tikslus, o pagrindas yra atviri klausimai, dėl kurių siekiama kiek įmanoma platesnių ir atviresnių, tyrimo dalyvio perspektyvą atspindinčių, atsakymų (Gaižauskienė, Valavičienė, 2016). Pokalbio metu tyrėjas gilinasi į tyrimo dalyvių pateiktas nuomones, nuostatas, išgyvenimus, motyvus, jausmus ir kt.

Tiriamųjų atsakymai buvo suvedami tą pačią dieną po interviu į kompiuterį – kiekvieno dalyvio sudarytas atskiras bylas, kuriose nėra asmens tapatybę atskleidžiančio teksto. Interviu struktūra lanksti reaguojant į tiriamųjų atsakymus. Kaip teigia Gaižauskienė ir Valavičienė (2016), interviu vedėjas turi gebėti konstruktyviai reaguoti į tyrimo eigą, tiriamųjų atsakymus.

Duomenų analizės metodas. Kokybinio tyrimo (*content*) analizės medžiagą sudaro tekstas, kuris yra gautas naudojant įvairias technikas: interviu, nestandartizuotus atviro tipo klausimus (Žydzūnaitė, 2011).

Atliekant tyrimą išsamesniam tyrimo atsakymų suvokimui yra išskiriami esminiai aspektai, kurie padalina tekstą į skirtingas dalis, ir atidžiai skaitomi tyrimo dalyvių aprašai.

Pusiau struktūruoto interviu metu gauta informacija yra pateikiama iš anksto sudarytais klausimais ir atskirais teiginiais: atskiri teiginiai skaidomi į subkategorijas; subkategorijos skirstomos į kategorijas; iš kelių kategorijų yra formuojama tema.

Kokybinės imties charakteristikos. Imties atrankos būdas pasirinktas naudojant sniego gniūžtės atranką. Kaip Gaižauskienė ir Mikėnė (2014) išskiria, kad sniego gniūžtės atranka yra tinkama, kai siekiama ištirti nelengvai prieinamas asmenų grupes. Šis atrankos būdas yra didėjančios imties, kuomet pirmieji tyrimo dalyviai nurodo kitus narius, kurie atitinka numatytus imties reikalavimus. Pradžioje surandama keletas asmenų, kurie pasižymi tyrimui tinkamomis savybėmis, vėliau tyrime dalyvavę informantai nurodo kitus, turinčius panašių savybių, šie – dar kitus ir t. t. (Gaižauskienė ir Mikėnė, 2014).

Imties dydis. Tyrime dalyvavo 12 merginų, išėjusių iš bendruomeninių vaikų globos namų, ir pradėjusių savarankišką gyvenimą. Tiriamųjų atrankos kriterijus – tikslinis tyrimo dalyvių atrankos tipas: 1) tyrimo dalyviai turėjo būti išėję iš bendruomeninių vaikų globos namų; 2) tyrimo dalyviai turi gyventi savarankišką gyvenimą; 3)

tyrimo dalyviai turi būti 18 ar daugiau metų amžiaus; 4) tyrimo dalyviai turi mokytis, studijuoti arba dirbti.

Tyrimo dalyvių charakteristika – iš bendruomeninių vaikų globos namų išėję jaunuoliai, kurie yra pradėję savarankišką gyvenimą.

Tyrimo etika. Atliekant kokybinius tyrimus, didžiausias dėmesys turi būti skiriamas tyrimo dalyviui ir jo gerovei. Gaižauskienė ir Mikėnė (2014) išskiria, kad tyrėjui ypatingai svarbu turi būti užtikrinti tyrimo dalyvių gerovę ir apklausos proceso metu, ir pasibaigus tyrimui: užtikrinti, kad nekiltų nepageidaujamų atoveiksmių ir nebūtų neigiamos įtakos informantams. Atliekant kokybinių tyrimą laikomasi šių tyrimo etikos principų: teisingumo, geranoriškumo, konfidencialumo ir anonimiškumo, pagarbos asmens orumui principų. Dėl dalyvavimo tyrime buvo iš anksto susitarta su tyrimo dalyviais žinute. Tiriamiesiems paaiškinta, kad jie turi teisę nuspręsti dalyvauti tyrime ar ne, ar jį nutraukti. Taip pat tiriamieji buvo informuoti apie tyrimą ir galimas tiriamiesiems kylančias grėsmes kaip prisiminimai ir su jais susiję jausmai. Tiriamiesiems buvo paaiškinta tyrimo tema, tikslas, tyrimo nauda ir tyrimo metodas. Buvo užtikrinta, kad tyrimo dalyvių pateikta informacija bus panaudota tik tyrimo tikslams.

Iš bendruomeninių vaikų globos namų išėjusių jaunuolių atsakymų kokybinė turinio analizė

Jaunuolių, išėjusių iš bendruomeninių vaikų globos namų, psichosocialinė būsena savarankiško gyvenimo pradžioje

Buvo siekiama nustatyti jaunuolių, išėjusių iš bendruomeninių vaikų globos namų, psichosocialinę būseną savarankiško gyvenimo pradžioje.

Išanalizavus tyrimo dalyvių atsakymus, buvo išskirtos temos kategorijos ir subkategorijos.

Kategorija: *psichologinis nesaugumas*, subkategorija: *nepasitikėjimas, baimė*.

Kategorija: *santykis su savimi*, subkategorija: *vienatvė, teigiamas savęs vertinimas*.

Kategorija: *artimo žmogaus palaikymas*, subkategorija: *gyvenimas su partneriu*.

Analizuojant tyrimo rezultatus, išryškėja tai, kad tyrimo dalyvės savarankiško gyvenimo pradžioje jautė nepasitikėjimą: „<...> buvo sunku psichologiškai, nes vienam būti nežinomoje aplinkoje, nieko nepažįstant, nu, aišku, kad kerta per protą, psichologiškai labai sunku“ [I, III, V, X], „visada būdavo auklėtoja šalia, padėdavo, o čia jau niekas, tik pati likau viena“ [I, II, IX, XI], „<...> išeini ir į nežinią išeini“ [I, III, IV, VI, VIII, XII]; ir baimę: „<...> buvo tas toksai jaudulys – kaip tą daryti“ [II, IV, V, XII], „buvo tas, kad ar

susitvarkysiu, ar sugebėsiu tiek finansiškai ar sugebėsiu išsilaikyti, kaip bus kai išeisiu, ar bus sunku mokytis ir panašiai, buvo tokių aišku baimių“ [I, V, VIII, XI]; „<...> bijojau palikti tą rutiną, nes vis tiek ten jautiesi saugiai, kaip namuose, galima sakyti, pasirūpina tavimi“ [I, II, IV, VII].

Analizuojant kitus pateiktus tyrimo atsakymus, išryškėja tai, kad mažoji dalis tyrimo dalyvių jautė vienatvę: „<...> liksiu viena, nes su šeima, kurią dar turiu kažkiek, nebendrauju: mama neįgali, tėvo išvis neturiu“ [I, XII]. Visgi, kiti tyrimo atsakymai atskleidė tai, kad kita dalis tyrimo dalyvių teigiamai vertina save: „<...> čia toks gal džiaugsmas sau“ [I, IX], „<...> ir mokytis pradėjau, ir šiaip kažkaip į viską kitaip žiūrėjau, atsakingiau taip“ [I, III, IV, V, VII]., „<...> labai džiaugiuosi dėl savęs“ [III, IV, VII, IX, XII].

Gauti tyrimo rezultatai taip pat rodo tai, kad tyrimo dalyvės turėjo stiprų santykį su gyvenimo partneriu: „aš ne viena iškart išėjau ir ne viena gyvenau“ [I, III, IV, XII, IX], „šiaip, nebuvo man sunku išeiti į savarankišką gyvenimą, nes išėjau ne viena“ [III, IV, VII, IX, XI], „mes kartu išėjom, tai kartu buvo ir toks palaikymas vienas kito [I, IV, VII]“.

Savarankiškos integracijos visuomenėje patirtys

Norint išsiaiškinti jaunuolių, išėjusių iš bendruomeninių vaikų globos namų, savarankiškos integracijos visuomenėje patirtis, buvo užduodamas klausimas „*kaip pasikeitė Jūsų gyvenimas išėjus iš bendruomeninių vaikų globos namų?*“. Siekiant išsamesnių tyrimo atsakymų, buvo užduodami papildomi klausimai „*kaip sprendei iškilusias problemas, kas padėjo įveikti problemas, kokios pagalbos trūko ir iš ko?*“.

Išanalizavus tyrimo dalyvių atsakymus, buvo išskirtos temos kategorijos ir subkategorijos.

Kategorija: *požiūris į savarankišką gyvenimą*, subkategorija: *savarankiškumo baimė*.

Kategorija: *nepasitikėjimas savimi bendruomenėje*, subkategorija: *nežinomybė, kitų žmonių baimė, neigiamas nusistatymas, motyvacijos stoka*.

Kategorija: *savarankiškos integracijos visuomenėje patirtys*, subkategorija: *užtikrintumas, finansinis pasiruošimas, susitaikymas, ryžtingumas, gebėjimas ieškoti pagalbos, savarankiško gyvenimo įgūdžių pritaikymas*.

Kategorija: *autonomija*, subkategorija: *tikslų siekimas, problemų sprendimas*.

Kategorija: *pagalba integracijos metu*, subkategorija: *bendruomeninių vaikų globos namų pagalba, artimųjų pagalba, draugų pagalba, kitų įstaigų pagalba*.

Analizuojant tyrimo rezultatus, išryškėja tai, kad mažoji dalis tyrimo dalyvių integracijos pradžioje jautė savarankiškumo baimę: „<...> kol susitaučiau su tuo, kad, nu vis tiek, kažkaip reikės gyventi be auklėtojų, be savų žmonių aplinkui“ [III, IV, XI, XII], „<...> galima gyventi, bet norisi į vaikų namus“ [I, III, IV, V, VI].

Kiti gauti tyrimo rezultatai parodė, kad tyrimo dalyvės susidūrė su nežinomybe: „<...> pats tas išėjimas psichologiškai veikė, nes tikrai jaučiausi netekus artimų žmonių, šiaip tokia pasimetus buvau“ [IV, V, VII, VIII, X]. Tyrimo dalyvėms teko susidurti su kitų žmonių baimės jausmais: „<...> nežinau kodėl, bet aš bijau žmonių, kurių nepažįstu <...>“ [I, IV, V, IX, X]. Viena iš tyrimo dalyvių turėjo neigiamą nusistatymą: „<...> nusistatymas prieš pasaulį, realiai būtų <...>“, „<...> kai išėini, kad ir iš namų, tai nusistatai, kad turi būti taip, o ne kitaip <...>“, „<...> kai man nori padėti, aš nepriimdavau pagalbos <...>“ [III, V, VII, IX, X,]. Analizuojant pateiktus atsakymus, išryškėja tai, kad mažoji dalis tyrimo dalyvių susidūrė su motyvacijos stoka: „<...> kol per save perlipi ir susitvarkai kambarį <...>“ [III, IV, VIII, IX, X, IX], „<...> atrodo, sieki padaryti, kad būtų gerai, bet ne visada gaunasi ir pasiduodi“ [II, X, XII].

Analizuojant kitus pateiktus tyrimo atsakymus išryškėjo tai, kad didžioji dalis tyrimo dalyvių jautėsi užtikrintos: „<...> aš jau kaip ir buvau pasiruošusi išeiti. Aš jau, man gal jau buvo 17 m., svajoju kaip išėisiu, kaip ką, kažkaip nebuvo tokio to lūžio man sunkaus. Išvis jo nebuvo“ [IV, V, VII, VIII, IX, XII], „<...> nebuvo man labai ten dideli iššūkiai, nebūdavo tokios raudonos linijos, kaip aš sakau, kad ten kažkas būtų labai blogai. Niekada taip nebuvo“ [IV, VII, X, XII], „<...> turiu kur gyventi, ir turiu tuos draugus su kuriais galiu pasikalbėti, ir viskas yra šalia, ir viskas yra labai patogu“ [IV, V, VII, VIII, XI], „<...> kadangi jau žinojau, kad studijuosiu, tai kažkaip buvo lengviau, nes žinojau kur gyvensiu, ką veiksiu“ [VI, IX, X]. Tyrimo rezultatai išryškino tai, kad mažoji dalis tyrimo dalyvių buvo finansiškai pasiruošusios savarankiškam gyvenimui: „turėjom šiaip iš anksto pasitaupę finansų tam, kad galėtume išsinuomoti butą ir panašiai, tai tas labai padėjo ir tiesiog, kad buvom pasiruošę šiek tiek iš anksto“ [II, IV, VII, X, IX]. Pusė tyrime dalyvavusių tyrimo dalyvių išreiškė susitaikymą: „aš nežinau, kažkaip aš greitai adaptavausi, aš žinojau, kad jau manęs niekas tikrai neprižiūrės, aš turiu taip pat gyventi, kaip aš ten gyvenau, ir aš turiu pati susitaikyti su tuo, kad man ten niekas nekontroliuos jau nieko“ [III, V, VII, IX, X], „susitaučiau ir susigyvenau su viskuo“ [IV, V, VII, IX, X, XII]. Taip pat tyrimo rezultatais atskleistas tyrimo dalyvių ryžtingumas: „<...> tu pati turi susižūrėti kaip ir kas tau geriau“

[III, IV, XI, XII], „aš kažkaip viską susižinojau pati tiesiog, domėjausi ir susižinojau. Jau iš anksto čia buvo, jau prieš išėinant iš globos namų, jau daug ką buvau susižinojusi, iš tikrųjų“ [III, IV, XI, XII], „<...> stengiausi tas baimes nugalėti ir tiesiog plaukei pasroviui ir žiūrėjai kaip gausis <...>“ [II, IV, VII, X, IX]. Nustatyta, kad mažesnioji dalis tyrimo dalyvių gebėjo ieškoti pagalbos: „<...> jeigu domėsi tikiu internete, tiek su socialiniais darbuotojais, ar su kokiais nors specialistais, tai tikrai daug ką gausi <...>“ [IV, VI, VII, IX, XII]. Analizuojant pateiktus tyrimo atsakymus išryškėjo tai, kad pusė tyrimo dalyvių pritaikė savarankiško gyvenimo įgūdžius: „tas suvokimas tai tikrai aišku didesnis yra, nes, vis tiek, dabar irgi faktiškai darai tą patį <...>“ [II, III, IV, V, VI, IX], „jo, aišku. Valgyti tai labai patinka daryti, ten gyvenant irgi visada padėdavau gaminti, patikdavo“ [III, IV, V, VI, VII, VIII].

Tyrimo rezultatų analizėje išryškėjo, kad tyrimo dalyvės siekia tikslų: „<...> tu turi stengtis, tu turi rūpintis <...>“ [I, III, IV, V, VI, VII], „<...> ne kiekvienas išėinantis iš globos namų siekia aukštojo mokslo, tai čia yra toks man asmeninis pasigyrimas savimi, kad tu nesustojai vietoj, tu nori kažką pasiekti daugiau <...>“ [IV, VIII, IX], „<...> negali daryti to, ko kažkas reikalauja <...>“ [IV, VII, IX, X], „<...> vis tiek nu smagu, kad nesu gatvėj, kad kažką veikiu gyvenime, siekiu tikslų“ [III, IV, VII, VIII], „<...> kažkada svajoju va, kad studijuosiu, dirbsiu, dabar tą ir darau“ [I, IV, V, VII, VIII]. Taip pat tyrimo rezultatais atskleista, kad tyrimo dalyvės sprendžia problemas: „aš pati kažkaip susižinojau kur man ką reikia gauti“ [VII, X, XII], „kai pradėjau studijuoti, tai kažkaip visai greitai įsitraukiau į tą ritmą, tai net nebegalvojau“ [I, IX, X].

Analizuojant kitus pateiktus tyrimo rezultatus išryškėjo tai, kad tyrimo dalyvės integracijos metu reikšmingos pagalbos sulaukia iš bendruomeninių vaikų globos namų: „<...> tik su vaikų namais toks yra bendravimas, ryšys“ [II, IV, VII, IX, XII], „kartais susirašau arba susiskambinu, tai pakalbam kaip sekas. Visada pasako, kad galiu kreiptis jeigu kokios pagalbos reikės“ [I, III, V, IX]. Taip pat tyrime atskleista, kad mažoji dalis tyrimo dalyvių pagalbos sulaukia iš artimųjų: „<...> aš tai visada pasiskambinu sesei, jeigu ko nors nežinau, nes, vis tiek, ji vyresnė už mane žymiai, daugiau to gyvenimo mačius, tai aš visada jos klausiu, kaip ką daryti“ [III, V, VIII]. Nustatyta, kad daugiau kaip pusės tyrimo dalyvių pagalbos šaltinis yra draugai: „<...> iš tikrųjų labai padėjo, ir dabar padeda vis tiek, palaiko, kad ir iš vaikų namų esu, neskirsto, kad yra svarbiausia ir tam pačiam bendrabutyje nieks neskirsto, ir mokykloje“ [I, II, IV, VI, VIII, XII], „jeigu išsikalbėti, tai aš turiu labai gerų

draugų, kurie man labai padeda šituo klausimu“ [I, III, IV], „<...>padėjo tai, kad su drauge įstojom ten pat, tai buvo lengviau“ [I, IV]. Tyrimo rezultatų analizėje išryškėjo tai, kad vienai tyrimo dalyvei yra reikalinga pagalba iš kitų įstaigų: „<...> gal dėl to psichologo konsultacijos, vis galvoju <...>“ [I, IX].

Diskusija

Tyrimo rezultatai rodo, kad dauguma jaunuolių, išėjusių iš bendruomeninių vaikų globos namų, savarankišką gyvenimą suvokia kaip pasiruošimą šiose srityse: išsilavinimo siekimas ir profesijos įgijimas. Socialinį gyvenimą išivaizduoja kuriant šeimą ar gyvenant su partneriu. Taip pat kaip svarbiu savarankiško gyvenimo aspektu laiko nepriklausomumą, kuris išskiriamas vairavimo teisių ir gyvenamojo būsto turėjimu. Tyrime atskleista, kad jaunuolių kasdienybė gyvenant bendruomeniniuose vaikų globos namuose yra neatsiejama nuo gaunamų pastabų ir kontrolės palaikymo iš socialinių darbuotojų pusės. Taip pat kaip viena iš kasdienybės patirčių yra pakankamai dažnai organizuojamas įvairus užimtumas: maisto gaminimas, tvarkymas, bendravimas su įvairiomis organizacijomis, rankdarbių gamyba, dalyvavimas bendruomeninių vaikų globos namų organizuojamose projektuose, išvykos ir finansų planavimas. Gudžinskienė ir kt. (2017) analizuodami socialinių darbuotojų patirtis apie vaikų rengimą savarankiškam gyvenimui bendruomeniniuose vaikų globos namuose nustatė, kad savarankiško gyvenimo įgūdžių – kaip buitinių, socialiniai ar asmeniniai – ugdymas turi sukurti sąlygas kiekvienam vaikui pagal galimybes įgyti žinių ir įgūdžių, kurie leistų funkcionaliai, ekonomiškai ir estetiškai tvarkyti savo buitį, užsiimti sveika gyvensena, įgyti išsilavinimą, sėkmingai integruotis į visuomenę ir, sulaukus pilnametystės, būti kiek įmanoma mažiau priklausomiems nuo aplinkinių. Tyrime taip pat nustatyta, kad neatskiriama kasdienybės dalis gyvenant bendruomeniniuose vaikų globos namuose yra stiprus santykis su socialiniais darbuotojais ir draugiškas santykis su kitais ugdytiniais. Raudeliūnaitė ir Gudžinskienė (2022) analizuodamos vaikų patirtis bendruomeniniuose vaikų globos namuose nustatė, kad tarpusavio bendradarbiavimas sukuria galimybes tokiose srityse kaip mokymasis vieniems iš kitų, pagalbos gavimas esant sudėtingose situacijose, lyderystės ugdymas, problemų sprendimas, gebėjimas prisiimti atsakomybes, pasitikėjimo savimi įgūdžiai – šios sritys yra svarbios savarankiškam gyvenimui.

Išanalizuota, kad tyrimo dalyvėms savarankiško gyvenimo pradžioje teko patirti psichologinį nesaugumą, kuris pasireiškė nepasitikėjimu savimi ir kitais bei baime dėl ateities. Autoriai Sting ir

Groinig (2020) atliktame tyrime apie jaunuolių, palikusių globos sistemą, patirtis nustatė, kad dauguma jų nesulaukia atitinkamos paramos iš artimųjų, dėl to jautėsi atstumti, tai sukėlė problemų įgyjant išsilavinimą, taip pat, tai buvo vienas iš sunkiausių gyvenimo stresorių, kuris neigiamai veikė jų savarankišką gyvenimą ir pasirinkimus. Autorių teigimu, perėjimas iš globos sistemos į savarankišką gyvenimą yra „lūžio taškas“ jaunuolių gyvenime – priešingai nei šeimoje augusiems jaunuoliams, kurie palaipsniui ugdo gebėjimą prisiimti atsakomybę už savo suaugusiųjų gyvenimą ir pasikliauja šeimos nuolatine parama, jaunuolių, išėjusių iš globos sistemos, perėjimas į savarankišką gyvenimą priverčia juos per trumpą laiką greitai prisiimti atsakomybių daugelyje savo gyvenimo sričių. Analizėje atsispindėjo ir tai, kad tiriamosios, išėjusios iš bendruomeninių vaikų globos namų, patyrė vienišumo jausmą, neturėjo stiprių santykių su artimaisiais. Sulimani-Aidan (2014), nagrinėdamas globos sistemą paliekančių jaunuolių perėjimo į savarankišką gyvenimą patirtis, nustatė, kad šiems jaunuoliams kyla didelė rizika patirti sunkumų pereinant nuo „priklausomų paauglių“ prie „nepriklausomų suaugusiųjų“ gyvenimo, ir kad pradinė perėjimo patirtis gali turėti įtakos jų gebėjimui susidoroti su kylančiomis problemomis savarankiškame gyvenime. Šiems jaunuoliams svarbu turėti prieigą prie tinkamos paramos ir išteklių, spręsti įvairius iššūkius bei skatinti jų gerovę. Nagrinėjant tyrimo rezultatus taip pat pastebėta ir atskleista, kad tyrimo dalyvės geba teigiamai vertinti save, savo pasiekimus ir dabartinius gyvenimo rezultatus, joms svarbus gyvenimo partnerio palaikymas ir buvimas kartu.

Nagrinėjant savarankiškos integracijos visuomenėje patirtis atskleista, kad tyrimo dalyvės su baime žvelgė į savarankiškumą, gyvenimą savarankiškai ir nepriklausomai. Nustatyta, kad tyrimo dalyvės turėjo menką pasitikėjimo jausmą savimi būnant bendruomenėje, slėgė nežinomybė, taip pat bijojo kitų asmenų. Pastebėta, kad dėl šių priežasčių tyrimo dalyvės nusistatė prieš supantį pasaulį, trūko motyvacijos bet kokioje veikloje. Glynn (2021) atliktame tyrime išanalizavo, kad palikę globos namus jaunuoliai jaučiasi netikri dėl to, ką nori veikti, jiems reikia daugiau laiko, kad išsiaiškintų jiems nežinomus ir svetimus dalykus: pavyzdžiui, ką jie turėtų studijuoti arba kokį darbą galėtų dirbti ateityje. Dažnas jų jaučiasi neužtikrintas ir nepasitikintis savimi, savo turimais įgūdžiais. Tai ne tik sukelia papildomų problemų savarankiško gyvenimo kelyje, tačiau sudaro kliūčių sėkmingai integracijai į visuomenę išsilavinimo, pastovių finansų, darbo, tarpasmeninių santykių ir pan. srityse. Autoriai Gudžinskienė ir Navaitis (2016) nustatė, kad

dažnai atvejais vaikai, esantys globos įstaigose, turi menką savivertę, pasižymi socialinių įgūdžių trūkumu, menkai pasitiki teikiama pagalba (netiki, kad jiems kažkas gali ir nori padėti), būna skeptiškai nusiteikę tiek prieš kitus, tiek prieš save.

Tyrime atskleista, kad, visgi, didžioji dalis tyrimo dalyvių savarankiškos integracijos patirtį įvardija iš teigiamos pusės. Jos jautėsi užtikrintos turimais įgūdžiais, savimi ir ateities tikslais, buvo finansiškai pasiruošusios savarankiškam gyvenimui, gebėjo priimti praeitį ir su ja susitaikyti, ryžtingai siekė išsikeltų tikslų, turėjo gebėjimų ieškoti pagalbos, gebėjo pritaikyti įgytus savarankiško gyvenimo įgūdžius kasdienėje veikloje, turėjo pakankamai gebėjimų ir suvokimą, kaip spręsti iškilusias problemas. Analizėje taip pat išryškėjo tai, kad tyrimo dalyvės siekė tikslų ir stengėsi būti kiek įmanoma daugiau nepriklausomos nuo kitų. Šie rezultatai yra panašūs kaip autorės Sobeskos (2014) atlikto tyrimo apie buvusių ugdytinių patirtis. Tyrimo autorė nustatė, kad buvę globos namų ugdytiniai šiuo metu savo patirtį apibūdina iš teigiamos pusės: yra atsargūs rinkdamiesi draugus ir priimdami sprendimus; atsakingai žiūri į gyvenimą ir ateitį; yra ryžtingai ir atkakliai nusiteikę siekti savo tikslų, paneigiant nusistatymą prieš globos namų auklėtinius; dominuoja stiprus noras veikti savarankiškai; dėl dažno atstūmimo ir praeities traumų, daugelis jaunuolių turi suvokimą, jog privalo pasitikėti savimi, norint įveikti kliūtis; išsilavinimas laikomas vienas iš svarbiausių gyvenimo pasiekimų; apklaustieji atsakingai žvelgia į tolimesnę ateitį, kurioje išsikelia tokius tikslus kaip darbas, šeimos planavimas ir kūrimas, nuosavas būstas, stabilumo užtikrinimas.

Tyrimo dalyvių patirčių analizėje buvo akcentuojama reikšminga pagalba savarankiškos integracijos metu iš bendruomeninių vaikų globos namų, artimųjų, draugų ir kitų įstaigų. Pastebėta, kad kaip reikšmingiausią pagalbą tyrimo dalyvės išskiria draugus, nes su jais jaučiasi saugiai, prireikus gali išsikalbėti, išjausti emocijas, jie prisideda prie tikslų siekimo. Sulimani-Aidan ir kt., (2013) atliktame kokybiniame tyrime apie reikšmingus socialinės paramos tinklus jaunuoliams, išėjusiems iš globos namų, nustatė, kad bendraamžių, draugų palaikymas

ir teikiama pagalba suteikia stiprybės, taip pat savarankiško gyvenimo pradžioje būna lengviau integruotis, jie pasiekia geresnius rezultatus, gerėja bendra savijauta. Autorių pastebėjimu, socialinė parama atlieka svarbų vaidmenį jaunų žmonių gyvenime, jaunuoliai gali lengviau susidoroti su įvairiais streso šaltiniais.

Išvados

1. Pradėjus gyventi savarankiškai, jaunuoliams, išėjusiems iš bendruomeninių vaikų globos namų, labai svarbu sulaukti socialinės paramos iš artimųjų, įstaigų ar draugų. Parama atlieka svarbų vaidmenį jų gyvenime, nes suteikia drąsos ir motyvacijos veikti dėl išsikeltų tikslų, palaiko gerą savijautą, stiprina socialinį tinklą, mažina socialinės atskirties riziką, užkerta kelią įvairioms priklausomybėms ar psichinės sveikatos ligoms. Tai užtikrina kokybiškesnį gyvenimą įvairiose srityse – tokiose kaip išsilavinimas, karjera, būstas, finansai ar pan. Tyrimas atskleidė, kad svarbūs pagalbos šaltiniai savarankiško gyvenimo pradžioje yra bendruomeninių vaikų globos namų palaikymas ir pagalbos teikimas, artimųjų teikiama socialinė parama, draugų palaikymas ir buvimas šalia, kitų įstaigų teikiama pagalba.
2. Vienas iš svarbiausių savarankiško gyvenimo aspektų, užtikrinančių sėkmingą integraciją visuomenėje, yra savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymas. Įgyti savarankiško gyvenimo įgūdžiai jaunuoliams padeda įveikti kylančius sunkumus, sukuria naujas galimybes, jaunuoliai jaučiasi labiau pasitikintys savimi įvairiose gyvenimo srityse: siekiant išsilavinimo, ieškant darbo, įgyjant būstą, palaikant socialinius ryšius, tvarkantis kasdieniniame gyvenime ir t. t. Atliktas tyrimas parodė, kad jaunuoliai įgytus savarankiško gyvenimo įgūdžius pritaiko tokiose srityse kaip maisto gaminimas, finansų valdymas, santykių palaikymas, būstas, gebėjimas susitaikyti su praeitimi, pagalbos ieškojimas, tikslų siekimas ir problemų sprendimas.

Literatūra

1. Barnett, S. (2020). Foster Care Youth and the Development of Autonomy. *International Review of Psychiatry*, 32(3), 265–271. <https://doi.org/10.1080/09540261.2020.1720622>
2. Baidawi, S., Mendes, P., & Snow, P. (2014). Young People in, and Transitioning from, Out-of-home Care and their Mental Health Issues: A Call for Evidence. *Children Australia*, 39(4), 200–205. <https://doi.org/10.1017/cha.2014.27>
3. Bubnys, R., & Jasevičienė, Z. (2013). Globos

- namuose gyvenančių paauglių patiriamų problemų sąsajos su ateities perspektyvomis. *Profesinės studijos: teorija ir praktika*, 11, 31–37. <https://etalpykla.lituanistika.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2013~1367189370565/J.04~2013~1367189370565.pdf>
4. Gaižauskienė, I., & Mikėnė, S. (2014). *Socialinių tyrimų metodai: apklausa: vadovėlis*. Mykolo Romerio universitetas.
5. Gaižauskienė, I., & Valavičienė, N. (2016).

- Socialinių tyrimų metodai: kokybinis interviu: vadovėlis.* Mykolo Romerio universitetas.
6. Gudžinskienė, V., Raudeliūnaitė, R., & Uscila, R. (2017). Socialinių darbuotojų patirtys rengiant vaikus savarankiškam gyvenimui bendruomeniniuose vaikų globos namuose. *Pedagogika*, 125(1), 158–174.
  7. Gudžinskienė, V. ir Navaitis, G. (2016). Įvaikinimas: deinstitutionalizacija – palankių sąlygų vaikui augti šeimoje prielaidų sudarymas. *Socialinis darbas*, 14(2), 134–147. <http://dx.doi.org/10.13165/Sd-16-14-2-01>
  8. Gypen, L., Vanderfaellie, J., Maeyer, S., Belenger, L. & Holen, F. (2017). Outcomes of Children who Grew up in Foster Care: Systematic-review. *Children and Youth Services Review*, 76, 74–83. [10.1016/j.childyouth.2017.02.035](https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2017.02.035)
  9. Hägman-Laitila, A., Saloekkilä, P., & Karki, S. (2019). Young People's Preparedness for Adult Life and Coping After Foster Care: A Systematic Review of Perceptions and Experiences in the Transition Period. *Child & Youth Care Forum*, 48, 633–661. <http://dx.doi.org/10.1007/s10566-019-09499-4>
  10. Ilgūnė – Martinėlienė, R., & Malachovska, V. (2021). Paauglių, išėjusių iš vaikų globos namų į bendruomeninius globos namus, patirtis. *Socialinis ugdymas*, 55 (1), 71–84. <https://portalcris.vdu.lt/server/api/core/bitstreams/c6a7cbbd-e302-4263-b983-33ed17ffff9c/content>
  11. Lalonde, J., Thomsom, E., A., Duncan, K., & Roger, K. (2021). Hearing their Voices: Youths' Experiences of Unstable Housing and Homelessness Post-care. *Qualitative Social Work*, 20(4), 1043–1058. <https://doi.org/10.1177/147332502092302>
  12. Lee, C., Duerr, Berrick, J. (2014). Experiences of Youth who Transition to Adulthood out of Care: Developing a Theoretical Framework. *Children and Youth Services Review*, 46, 78–8. [10.1016/j.childyouth.2014.08.005](https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2014.08.005)
  13. Dėl perėjimo nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų neįgaliesiems ir likusiems be tėvų globos vaikams 2014–2020 metų veiksmų plano patvirtinimo: 2014 m. vasario 14 d. Nr. A1-83
  14. Raudeliūnaitė, R., Gudžinskienė, V. (2022). Vaikų savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymasis bendruomeniniuose vaikų globos namuose: vaikų patirčių analizė. *Pedagogika*, 1, 233–257. <http://dx.doi.org/10.15823/p.2022.145.13>
  15. Rosenberg, R., Kim, Y. (2018). Aging Out of Foster Care: Homelessness, Post-Secondary Education, and Employment. *Journal of Public Child Welfare*, 12(1), 99–115. <http://dx.doi.org/10.1080/15548732.2017.1347551>
  16. Samašonok, K. (2013). Globos namuose gyvenančių vaikų ir paauglių savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymas: pasiekimai, sunkumai, sprendimai. *Pedagogika*, 110, 103–114. <https://etalpykla.lituanistika.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04-2013-1390744261516/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>
  17. Sanders, R. (2020). *Care Experienced Children and Young People's Mental Health*. Iriss.
  18. Roca, S., J. (2019). Professional parenting in institutional foster care: Proposal to improve care of children fostered in child protection centres. *Pedagogía Social. Revista Interuniversitaria*, <http://web.b.ebscohost.com/skaitykla.mruni.eu/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=6&sid=9283e3-46ac-4463-b54a-ceafd160094b%40pdc-v-sessmgr05>
  19. Sting, S., Groinig, M. (2020). Care leavers' Perspectives on the Family in the Transition from Out-of-home Care to Independent Living. *International Journal of Child, Youth and Family Studies*, 4 (2), 140–159. DOI: [10.18357/ijcyfs114.2202019992](https://doi.org/10.18357/ijcyfs114.2202019992)
  20. Sulimani-Aidain, S. (2014). Care Leavers' Challenges in Transition to Independent Living. *Children and Youth Services Review*, 46, 38–46. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1016/j.childyouth.2014.07.022>
  21. Sulimani-Aidan, Y., Benbenishty, R., Dinisman, T., & Zeira, A. (2013). Care Leavers in Israel: What Contributes to Better Adjustment to Life After Care? *Journal of Social Service Research*, 39(5), 704–718. https://www.academia.edu/25873521/Care_Leavers_in_Israel_What_Contributes_to_Better_Adjustment_to_Life_After_Care_
  22. Strahl, B., Van Breda, A., D., Mann-Feder, V., & Schroer, W. (2020). A Multinational Comparison of Care-leaving Policy and Legislation. *Journal of International and Comparative Social Policy*, 1, 1–16. <https://doi.org/10.1017/ics.2020.26>

YOUNG PEOPLE'S EXPERIENCES OF INDEPENDENT LIVING AFTER LEAVING COMMUNITY CHILDREN'S CARE HOME

Summary

The article reveals that young people who have left community orphanages and live independently have both positive and negative experiences. For some, independent living is a welcome and successful period of life, while for others, it is a difficult phase in psychological, social, or other aspects. However, there is a lack of research that analyses the experiences of young people who have left community care homes and live independently. The article states that at the beginning of independent life, young people experience a few difficulties. They do not trust themselves, are afraid of an independent life and people they do not know, often feel against themselves and the world around them, and lack motivation. The study found that important sources of assistance at the beginning of independent life are the support and help provided by the community children's care home staff; social support provided by relatives; support and presence of friends, and help provided by other institutions. The study established that young people experience a lack of mental health, behaviour, education, finance, housing, emotional, psychological, and material support and support at the beginning of independent life. Due to the lack of support, young people do not trust only themselves but also their skills. They feel inferior and insecure. One must experience anxiety and fear about the future and independent life. Social support from relatives, institutions or friends is important for young people who have left community children's care homes because it provides courage and motivation to act on the goals set, supports a good sense of well-being, strengthens the social network, reduces the risk of social exclusion, and prevents various addictions or mental health diseases. This ensures a better quality of life in various areas: education, career, housing, finance, etc. One of the most important aspects of independent living that ensures successful integration into society is the development of independent living skills. Acquired independent life skills help young people overcome emerging difficulties and create new opportunities. Young people feel more confident in various areas of life: pursuing education, looking for a job, acquiring housing, maintaining social relationships, and managing everyday life.

Keywords: young people who left community children's care home, community children's care home, independent living, experience

Informacija apie autores

doc. dr. Akvilė Virbalienė. Klaipėdos valstybinė kolegija, Slaugos ir socialinės gerovės katedros vedėja. Mokslinių tyrimų kryptys: socialinio darbo vertybės, paauglių orumas, egzistencinis vienišumas, socialinis darbas su pažeistomis grupėmis.

El. pašto adresas: a.virbaliene@kvk.lt

Laura Šimkevičiūtė. Klaipėdos valstybinė kolegija, Slaugos ir socialinės gerovės katedra. Mokslinių tyrimų kryptys: vaikų, gyvenančių bendruomeniniuose namuose, išgyvenimai; socialinis darbas su paaugliais, gyvenančiais bendruomeniniuose globos namuose.

El. pašto adresas: Olaurasimkeviciute@gmail.com